

Studentski dani Andrije Mohorovičića u Pragu

O Andriji Mohorovičiću pisalo se mnogo i često. Međutim, kad je riječ o njegovom studiju u Pragu, najčešće se kratko spominje da je 1875. godine upisao studij matematike i fizike na tamošnjem Filozofskom fakultetu, te da mu je jedan od profesora bio i glasoviti fizičar Ernst Mach (npr. Skoko i Mokrović, 1998). Budući da je studij morao značajno utjecati na Mohorovičićevu kasniju djelatnost, zanimljivo je podrobnije razmotriti to razdoblje njegova života. Pri tom ćemo se poslužiti dvama dokumentima koji su postali dostupni u novije vrijeme.

Prvi od njih čine kopije stranica na kojima se u *Popisu studenata Sveučilišta u Pragu* odnosno Filozofskog fakulteta spominje Andrija Mohorovičić (jedna kopija reproducirana je na Slici 1). Odatle se razabire da je Mohorovičić studij započeo 1875. godine, a završio 1878. godine, tj. da je njegov studij trajao šest semestara. Redom, po semestrima, bio je upisan pod brojem 275, 252, 275, 254, 251 i 213. U popisu se daju osnovni podaci o Mohorovičiću, s time da se svugdje navodi da je hrvatske nacionalnosti. Popis sadrži i nazive svih kolegija koje je slušao, pripadnu satnicu i imena predavača. Taj dio popisa dan je, u prijevodu na hrvatski jezik, u Tablicama 1–3.

Iz tablica se razabire da je težište Mohorovičićevog studija bilo na matematici i fizici, ali i da je jedan značajan dio (oko jedne petine) studija bio posvećen društvenim kolegijima. Među prirodosnanstvenim predmetima pozornost privlače *Teorija elastičnosti* i *Praktično rješenje statičkih problema*, koje je slušao u petom semestru i koji su mogli predstavljati oslonac za Mohorovičićevo kasnije bavljenje seizmologijom i problemima seizmotehničkog inženjerstva. Zanimljivo je još uočiti da Mohorovičić nije slušao ni jedan meteorološki kolegij, pa je prema tome u području kojim se je bavio tijekom prvog dijela svoje znanstvene karijere i iz kojega je 1893. godine postigao doktorat Sveučilišta u Zagrebu bio samouk.

Među predavačima ističe se Ernst Mach (1838–1916), fizičar i filozof; valja naglasiti da on Mohorovičiću nije držao tek po koji kolegij, nego više od petine svih predavanja. Jedan dio matematičkih kolegija Mohorovičiću je predavao František Josef Studnička, koji se znanstveno bavio determinantama i o tome pisao i u *Radu JAZU* (1886. i 1887. godine). Naposljetku, kao Mohorovičićevog profesora koji je ostavio trag u suvremenoj leksikografiji valja spomenuti i Martina Hattalu (1821–1903), slovačkog lingvistu, autora usporedne fonetike i gramatike češkog i slovačkog jezika (Bogdanov i dr., 1974).

Katalog der Studierenden 28.

Name und Zunamen, Mütter, Väter, Wohnort des Studierenden	Nationalität	Alter, Stand und Wohnort des Vaters oder Hausvaters	Bezeichnungen, die unter der Rubrik des Vaters oder an verschiedenen Stellen des obigen angegeben sind	Wohnort des Studierenden	Name des Dozenten	Wahlgang des Studierenden	Studienfach	Wahrheitsbezug des Studierenden	Wahrheitsbezug des Dozenten	Bemerkung
Mohorovičić Anton 21. 7. 74 Ludwig o. S.	Cehovien Österreich Kroatien	Anton Hof Hof	Mathematik	3	Prof. Brückner					
			Physik	2	Prof. Brückner					
			Chemie	1	Prof. Brückner					
			Botanik	3	Prof. Brückner					
			Geologie	2	Prof. Brückner					
			Medizin	1	Prof. Brückner					
Moritz Karl 20. 7. 74 Friedrich o. S.	Österreich	Karl Hof Hof	Mathematik	3	Prof. Brückner					
			Physik	2	Prof. Brückner					
			Chemie	2	Prof. Brückner					
Moravec Ferdinand 20. 7. 74 Friedrich o. S.	Österreich	Ferdinand Hof Hof	Mathematik	3	Prof. Brückner					
			Physik	2	Prof. Brückner					
			Chemie	2	Prof. Brückner					
Mihaljević Mihailo Taschewitsch o. S.	Österreich	Mihailo Hof Hof	Mathematik	3	Prof. Brückner					
			Physik	2	Prof. Brückner					
			Chemie	2	Prof. Brückner					

Slika 1. Kopija stranice iz Popisa studenata Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Pragu na kojoj se navode podaci o Mohorovičićevom upisu u šesti semestar (akademske godine 1877/78).

Drugi materijal koji je poslužio pri sastavljanju ovog prikaza je članak što ga je Andrija Mohorovičić, u svojstvu tajnika Društva hrvatskih studenata "Hrvat" u Pragu, objavio o djelovanju tog društva (Mohorovičić, 1878). Koliko je poznato, to je prvi objavljen Mohorovičićev tekst. Na početku članka spominju se razlozi zbog kojih su Hrvati, pa tako i Mohorovičić, morali studirati izvan Hrvatske (Mohorovičić, 1878):

»Dok još nije bilo hrvatskog sveučilišta, prisiljeni bijahu hrvatski mladići učiti na raznih drugih austrijskih sveučilištih, a ponajpače na Bečkom, Gradačkom i Praškom.«

Potom se opisuju okolnosti pod kojima je došlo do osnivanja spomenutog društva i djelatnost društva tijekom dvije akademske godine (1876/77, 1877/78). Ta je djelatnost uključivala organizaciju knjižnice, održavanje sastanaka kao i odlaske na izlete i pohađanje kulturnih priredbi. Sastanci bi započeli predavanjima, a nekoliko ih je održao i A. Mohorovičić:

- O koristi fizike u običnom životu (23. lipnja 1877),
- Najnovija iznašasća o suncu (7. prosinca 1877),

- O Aleksandru Volti (19. siječnja 1878),
- O svrsi matematike (30. ožujka 1878).

Nakon sastanaka studenti bi se zadržali u druženju. Kako kaže Mohorovičić (1878):

»Čim bi prestao oficijozni dio sastanka, probavljaše društvo ostali dio večeri u veseloj zabavi, koja se je vodila baš u hrvatskom duhu. Napomenuti nam je ovdje, da je polazila naše sastanke i nekolicina kršnih primoraca (sic!), majstora zidara, koji se ovdje nalaze. Oni često mnogo doprinášaju zabavi sa svojim pjevanjem hrvatskih pjesama.«

Interes za glazbu vidi se i iz sljedećeg citata:

»Mjeseca studena (1877. godine, op. aut.) boravljahu ovdje umjetnici Krežma. Društvo ih počasti prigodnom pjesmom i viencem.«

Umjetnici Krežma su poznati, prerano umrli violinist Franjo Krežma (1862–1881) i sestra mu, pijanistica Anka (1859–1914) (Vujić, 1996).

U svom članku Mohorovičić (1878) spominje da su se članovi društva »Hrvat« zajednički fotografirali 1877. godine. Nije poznato je li ta slika sačuvana.

Na nekoliko se mjesta u članku govori o odnosu među praškim studentima različitih nacionalnosti. Tako na samom početku čitamo (Mohorovičić, 1878):

»... već prije nekoliko godina zamisliše hrvatski djaci samostalno društvo. Kušalo se neko vrieme sdružiti se sa Srbi, Bugari i Slovenci da se nekakvo jugoslavensko društvo utemelji, ali radi zanovetanja Srba ne dodje do nikakvog rezultata. Kasnije pozovu Srbi sami ostale Jugoslavene, da se s njima združe u literarno društvo, ali Hrvati, Bugari i Slovenci ne odazvaše se tomu pozivu, znajući što se je zgodilo prijašnjih godina.«

U nastavku stoji:

»Da se društvo konstituirá sazove privremeni odbor glavnu skupštinu na 10 ožujka 1877, na koju dodjoše svi ovdje boraveći bugarski djaci i jedini Slovenac praškog sveučilišta, te nekolicina Čeha.«

A na kraju se ponešto može naslutiti i o tadašnjim Mohorovičićevim političkim stavovima:

»Sa veseljem mi je ovdje napomenuti, da smo upravo sada, gdje se ustrojila bugarska država, s bugarskimi djaci drugovali kao s pravom braćom, tu smo se s njima veselili kad im se je domovina oslobadjala, a odilazeći Bugari u sretniju si domovinu dovikivahu nam: Do vidjenja kao susjedi na medji hrvatske i bugarske države! Bog dao!«

Poznato je da je Mohorovičić i kasnije, za svog rada u Zagrebu, bio u vezi s kolegama iz Bugarske, ali, dakako, ne pod takvim političkim okolnostima kakve je kao student priželjkivao.

Tablica 1. Kolegiji što ih je Andrija Mohorovičić slušao tijekom akademske godine 1875/76. (zvjezdicom su označeni predmeti koji su se predavali češkim jezikom, ostala su predavanja bila na njemačkom).

Naziv kolegija	Broj sati	Predavač
<i>Zimski semestar</i>		
Diferencijalni i integralni račun, Kompleksne varijable	3 2	Durège
Analitička geometrija*	3	Studnička
Analitička mehanika	3	Hornstein
Eksperimentalna fizika, Vježbe	5 1.5	Mach
Psihologija (<i>naziv nije čitljiv u cijelosti</i>)	1	Volkman
<i>Ljetni semestar</i>		
Diferencijalni i integralni račun, Analitička geometrija	3 3	Durège
Matematički seminar	2	Durège
Analitička mehanika	2	Hornstein
Varijacijski račun*	1	Studnička
Eksperimentalna fizika	5	Mach
Logika	4	Löwe

Tablica 2. Kao Tablica 1, osim što se odnosi na akademsku godinu 1876/77.

Naziv kolegija	Broj sati	Predavač
<i>Zimski semestar</i>		
Analitička geometrija, Krivulje	4 2	Durège
Integrirane jednadžbe*	2	Studnička
Novija geometrija*, Jednadžbe drugog reda	2 2	Weyr
Teorijska astronomija	4	Hornstein
Nauka o elektricitetu	2	Mach
Teorijska optika	2	Lippich
Didaktika	3	Willmann
<i>Ljetni semestar</i>		
Eliptičke funkcije	2	Durège
Kompleksne varijable	1	Durège
O ograničenim integralima*	2	Studnička
Teorijska astronomija	2	Hornstein
Geografsko određivanje položaja	2	Hornstein
Materinski jezik (<i>naziv nije čitljiv u cijelosti</i>)	2	Willmann
Mehanička teorija topline	3	Lippich
Lessing i njegovo doba	2	Gambl
O povijesnoj vrijednosti komparativne filologije*	2	Hattala

Tablica 3. Kao Tablica 1, osim što se odnosi na akademsku godinu 1877/78.

Naziv kolegija	Broj sati	Predavač
<i>Zimski semestar</i>		
Diferencijalni i integralni račun	3	Durège
Eksperimentalna fizika	5	Mach
Teorijska nadopuna eksperimentalnoj fizici	1	Mach
Teorija elastičnosti	2	Lippich
Opća kemija	5	Linnemann
Praktično rješenje statičkih problema	1	Lippich
Nastanak romantičke škole	2	Kelle
Slavenska mitologija*	2	Hattala
<i>Ljetni semestar</i>		
Diferencijalni i integralni račun	3	Durège
Beskonačni integrali	2	Durège
Eksperimentalna fizika	5	Mach
Fosforescencija	1	Mach
Teorija potencijala	3	Lippich
Teorija kapilarnih pojava	2	Lippich
Osnovni pojmovi panteizma	2	Löwe
Povijest slavenskih jezika*	3	Hattala
Staro visokonjemačko razdoblje	2	Kelle

Zahvala – Zahvaljujem Jaroslavu Macháčeku, dipl. inž., na kopijama arhivskog materijala iz Praga, te prof. dr. sc. Branki Penzar i prof. dr. sc. Viktoru Žmegaču na transliteraciji rukopisne gotice i na pomoći kod prijevoda.

Literatura

- Bogdanov N. i dr., ur. (1974): Leksikon JLZ. Leksikografski zavod, Zagreb, 1095 pp.
- Mohorovičić A. (1878): Hrvat, akademičko literarno društvo u Pragu. Hrvatski dom 3, XXXVII–XL.
- Skoko D. i Mokrović J. (1998): Andrija Mohorovičić. Državni hidrometeorološki zavod, Školska knjiga, Zagreb, 111 pp.
- Vujić A., ur. (1996): Hrvatski leksikon I. Naklada leksikon, Zagreb, 669 pp.

Mirko Orlić